

Militärmusikerna i civilsamhället

Kronobergs regementes musikkår 1860–1905

Karin Hallgren

I det svenska samhället under 1800-talet samverkade en mångfald av musiker, institutioner, musikförlag, instrumenttillverkare och musiklärare för att upprätthålla ett fungerande musikliv. Vissa institutioner och artister, som Kungliga Hovkapellet, Jenny Lind och Christina Nilsson, har vi god kännedom om idag. Men det finns fortfarande mycket att utforska kring det svenska musiklivet under 1800-talet. Det gäller inte minst militärmusikens roll för det civila musiklivet i många svenska städer. Även om militärmusikerna ursprungligen hade som sin viktigaste uppgift att spela musik i militära sammanhang hade de också en betydelse för musikutövningen i det civila samhället.

I det här kapitlet ska militärmusikernas roll i det civila musiklivet under andra hälften av 1800-talet diskuteras, med Kronobergs regementes musikkår som exempel. Den var en av de många militärmusikkårer som utöver sitt militära musicerande också deltog vid evenemang både i hemstaden Växjö och vid gästspel och turnéer till andra städer. Kännedom om militärmusikernas betydelse för det civila musiklivet ger ytterligare kunskap om det svenska musiklivet i hela landet under 1800-talet, alltså inte bara koncentrerat till de större städerna. Kronobergs regementes musikkår ska därför här ses som ett exempel på något som förekom i hela landet.

Samhällsutvecklingen under 1800-talet i Sverige, liksom i stora delar av Europa, innebar stora förändringar genom den begynnande industrialiseringen och urbaniseringen. Inom kulturens område

utvecklades ett flertal institutioner i Sverige och det offentliga musiklivet växte.¹ Just institutioner påverkar musiklivet i stor utsträckning, genom den kontinuitet som byggs upp inom dem vad gäller kunskap kring repertoar, utföranden och uppförandesituationer. Militär-musikkåren var en del i detta institutionaliserade musikliv och även av det skälet är det intressant att titta närmare på Kronobergs regementes musikkår i det civila musiklivet.

Institutionernas betydelse för kulturlivet har en tydlig relation till de materiella förutsättningar som påverkat möjligheterna för musikalisk verksamhet genom tiderna. Det gäller både i fråga om tillgång till nödvändiga instrument, musikalier och spelplatser och när det gäller ekonomiska förhållanden, framför allt avlöning av musikerna. Detta blir inte minst tydligt vid studiet av militärmusikens organisation i Sverige, där frågan om musikens finansiering debatterats många gånger under århundradenas lopp. Inom det relativt nya forskningsområdet ekonomisk kulturhistoria ligger fokus på studier av ”kulturutövandets sociala och ekonomiska sammanhang”.² Denna inriktning visar betydelsen av materiella och ekonomiska förutsättningar för kulturövning och är en inspirationskälla för det här kapitlet.

Ett ytterligare övergripande perspektiv i artikeln rör teorier om ”cirkulation”. Historikern Johan Östling har diskuterat ”kunskaps-cirkulation” i samhället.³ I stället för att utgå från diffusionsteorier om linjär spridning betonas det dynamiska i spridningssituationen. Därigenom kan många olika aktörer bli intressanta att studera och kunskapens förflyttning står i fokus för intresset. Dessa tankar om spridning och förflyttning är, enligt min uppfattning, också rele-

¹ Se Anne Reese Willén, *I huvudstaden, musiklivets hård: den strukturella omvandlingen av Stockholms offentliga konstmusikliv ca 1840–1890* (Diss., Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 2014); Karin Hallgren, *Borgerlighetens teater: om verksamhet, musiker och repertoar vid Mindre teatern i Stockholm 1842–63* (Diss., Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 2000); Leif Jonsson, huvudred., *Musiken i Sverige, band 1–4* (Stockholm: Fischer, 1992–1994); Pia Bygdéus, Torbjörn Eriksson & Erik Wallrup, 250: *Kungl. Musikaliska Akademien 1771–2021* (Möklinta: Gidlunds förlag, 2020). Angående institutionsbegreppet se Sten Dahlstedt, *Form och funktion: idéer i Musikhögskolans lärarutbildning 1947–76* (Hedemora: Gidlund, 2007).

² Klas Nyberg, red., *Ekonomisk kulturhistoria: Bildkonst, konsthantverk och scenkonst 1720–1850* (Stockholm: Kulturhistoriska Bokförlaget, 2017), II.

³ Johan Östling, m.fl., *Humanister i offentligheten* (Stockholm/Göteborg: Makadam förlag, 2022), 20.

vanta för musiklivet, med dess cirkulation av musiker och repertoar. I artikeln diskuteras framför allt musikers rörelser, medan cirkulationen av repertoar endast tas upp i mindre omfattning.

Även om kunskapen om militärmusikens historia är begränsad finns det betydelsefull tidigare forskning inom området. Bland de första övergripande studierna av svensk militärmusik är två lic.-avhandlingar. Mac Wassberg ger en översiktlig beskrivning av militärmusiken i Sverige under 400 år medan Sigfrid Strand fokuserar på militärmusikernas uppgifter i det svenska musiklivet.⁴

Därefter har omfattande arkivforskning kring svensk militärmusik utförts av Åke Edenstrand. Det är dock endast en del av denna forskning som är publicerad, och då ofta i samlingsverk inriktade på olika regementens historia. För detta kapitel har dessa något svåråtkomliga texter varit av stor vikt. Edenstrand har också publicerat en översikt kring svensk militärmusik i *Musiken i Sverige*, band III. Det är ett verk av handbokskaraktär, där Edenstrands använda arkivmaterial omnämns översiktligt utan att redovisas i detalj, vilket gör uppgifterna svåra att använda. De är dessutom generella och går inte att knyta till något specifikt regemente och någon specifik musikkår.⁵

Ann-Marie Nilsson har i ett antal studier forskat kring oktetters instrumentation och repertoar, både i ett nationellt och ett internationellt perspektiv. Såväl repertoar som musikers arbetsförhållanden berörs, både i militära och civila sammanhang. Inte minst repertoar, instrumentutveckling och besättningsfrågor har behandlats av Nilsson.⁶ Beskrivningar av 1800-talets populärmusikaliska repertoar har

⁴ Mac Wassberg, *Bidrag till den svenska militärmusikens historia: studier över fyra seklers militärmusikaliska skeende i Sverige 1600–1900* (opublicerad lic. uppsats, 1942); Sigfrid Strand, *Militärmusikern i svenskt musikliv* (Stockholm: Sohlmans, 1974).

⁵ Åke Edenstrand, "Civila och militära musiker", i Leif Jonsson & Martin Tegen, red., *Musiken i Sverige III: Den nationella identiteten 1820–1920* (Stockholm: Fischer & Co., 1992), 155–174. Åke Edenstrands arkiv finns på Krigsarkivet, se källförteckningen.

⁶ Som exempel kan nämnas Ann-Marie Nilsson, "Blåsoktett till och från Axevallahed under indelningsverkets slutfas", i Alf Björnberg, red., *Frispel: festskrift till Olle Edström* (Göteborg: Inst. för musikvetenskap, 2005), 112–133; Ann-Marie Nilsson, *Musik till vatten och punsch. Kring svenska blåsoktetter vid brunnar, bad och beväringmöten* (Möklinta: Gidlunds förlag, 2017); Ann-Marie Nilsson, "Bleckblåsinstrument i svensk kavallerimusik under 1800-talets början", *Svensk tidskrift för musikkforskning*, vol. 104, 2022.

också tagit upp exempel ur militärmusikkårernas repertoar, bland annat i arbeten av Martin Tegen.⁷

Forskning kring regementens historia, däribland Kronobergs regemente, har främst genomförts i samband med stora organisatoriska förändringar, som indelningsverkets uppförande under 1900-talets första decennium och vid regementens nedläggning på 1990-talet. I dessa översikter finns musiken ofta omnämnd, men utan några mer ingående uppgifter om musiker och musikverksamhet. Regements-historikerna har varit användbara som en översiktlig, grundläggande beskrivning av musikförhållandena vid regementena. De har också gett en möjlighet att i viss mån få ett jämförande perspektiv på förhållandena för musikerna vid Kronobergs regemente.⁸

Även i ett internationellt perspektiv är kunskap om militärmusiken i det civila musiklivet jämförelsevis begränsad, men ett ökat forskningsintresse kan märkas under senare tid. Helen Barlow har undersökt den roll militärmusiken spelade under det långa 1800-talet för utvecklingen och uppfattningen om professionella musikers status.⁹ Barlow hävdar att militärmusikerna spelade en stor roll i förändringen av musikeryrket under denna tid.¹⁰ Betydelsen av 1800-talets militärmusik för spridning av repertoar i ett globalt perspektiv har studerats av Martin Rempe.¹¹ Både Rempe och Barlow anser att man idag underskattar militärmusikens betydelse för musikspridning och professionsutveckling.

⁷ Martin Tegen, *Populär musik under 1800-talet* (Stockholm: Ed. Reimers, 1986).

⁸ Se till exempel Inge Sandahl, "Regementets musik" i *Kronobergs regemente under 1900-talet Växjö* (Kronobergs regementes historiekom. 1996), 41–292; Inge Sandahl, "Kronobergarna. Militärmusiken i Växjöregionen", i Boel Lindberg & Magnus Gustafsson, red., *Från Sigfridsmässan till The Ark* (Växjö kommun & Smålands Musikarkiv/Musik i Syd, 2010), 249–267; Anton Pihlström, *Kungl. Dalregementets historia. VI. Avdelningen 1815–1908* (Uppsala, 1938); Karl K:son Leijonhufvud, *Kungl. Södermanlands regementes historia 1771–1915, Andra delen 1816–1915* (Uppsala: Almqvist & Wiksell, 1915); Sven Hellström, red., *Livgrenadjärregementet i slutet av en epok* (Linköping: Kommittén för Livgrenadjärregementets historia, 2000).

⁹ Helen Barlow, "The British Army and the music profession", i Rosemary Golding, red., *The music profession in Britain, 1780–1920: New Perspectives on Status and Identity* (London: Routledge, 2018), 72–89.

¹⁰ Barlow, "The British Army", s. 72. Enligt Barlow var antalet militärmusiker antagligen väsentligt högre än man tidigare trott. Musikorganisationen inom de engelska regementena varierade mycket och var beroende av lokala initiativ och förhållanden, 73.

¹¹ Martin Rempe, "Cultural Brokers in Uniform: The Global Rise of Military Musicians and Their Music", *Itinerario*, 2017, vol. 41/2, 327–352.

I det här kapitlet riktas alltså intresset mot Kronobergs regementets musikkår och musikernas insatser i det civila musiklivet under tidsperioden 1860–1905. Deras civila musikverksamhet diskuteras i relation till frågor om musikers cirkulation och om militärmusikernas anställningsförhållanden och roll i det civila musiklivet.

Eftersom tidigare studier har en mer översiktlig karaktär och behandlar långa tidsperspektiv, får detta kapitel ses som en inledande studie av en konkret musikkårs medlemmars medverkan i det civila musiklivet under en period av några decennier. Den valda tidsperiodens start motiveras av den expansion som sker i samhället i samband med järnvägens utbredning, som för Växjö del äger rum från 1865, med stambanan till Alvesta och en privat järnvägslinje mellan Alvesta och Växjö. Periodens slut sammanfaller med indelningsverkets upphörande, då omfattande förändringar för militärmusiken genomfördes, vilket också påverkade militärmusikernas anställningar.

En annan viktig faktor under denna tid är pressens utveckling. *Smålandsposten*, med start 1866, blev en viktig förmedlare av information om konserter och andra evenemang. Från 1866 kom tidningen ut två gånger i veckan och från 1875 tre gånger i veckan.¹² *Smålandsposten* var inte den första tidningen i Växjö, men den fick stort genomslag och förmedlade många annonser och kommentarer om konserter och evenemang inom Kronobergs regementes närområde, och har därför valts som en huvudkälla för material om framträdanden av Kronobergs regementes musikkår. Detta material är tillgängligt i KB:s databas "Svenska dagstidningar".¹³ Genom att söka på begrepp som "Kronobergs regementes musikkår", "Kronobergarna" och "Kronobergsoktetten" har omkring ett 50-tal annonser och artiklar tagits fram från den relevanta tidsperioden 1860–1905. Tidningsmaterialet har kompletterats med ett mindre antal artiklar relaterade till enskilda personer, framför allt till de tre musikanförarna.

Ett digitaliserat material från Krigsarkivet har använts för uppgifter om enskilda musikers anställning i musikkåren under tidsperioden 1862–1886 och redovisas i tabell 1. I Krigsarkivet finns "Generalmonsterrullor" för tiden 1660–1887.¹⁴

¹² Stig Tornehed, red., *Smålandsposten: en tidnings 125-åriga historia* (Växjö: Smålandsposten, 1991), 251.

¹³ Kungliga biblioteket, Svenska dagstidningar, <https://tidningar.kb.se/>.

¹⁴ Krigsarkivet, Generalmonsterrullor, SE/KrA 0023.

Bakgrund – militärmusikens organisation med fokus på 1800-talet

Militärmusik i Sverige har en lång historia ända sedan Gustav Vasas tid.¹⁵ Från 1680-talet till 1901 organiserades det svenska militärväsendet inom det så kallade indelningsverket.¹⁶ Där stadgades bland annat att regementen och kompanier skulle ha musiker, som benämndes ”pipare” och ”trumslagare”, samt efterhand också ytterligare musiker, vanligen benämnda ”hautboister” som ett samlingsbegrepp.¹⁷ Musikerna utgjorde tidigt en egen yrkeskategori i det militära systemet. Antalet musiker varierade beroende på regementets storlek och inriktning. Utöver den musik som var relaterad till militära övningar, så kallad ”signalmusik”, spelades också musik vid andra, sociala sammanhang inom regementet, så kallad ”harmonimusik”.¹⁸ Under den långa tidsperiod som indelningsverket varade förändrades villkoren för musikerna ett flertal gånger. I det här kapitlet är fokus på andra hälften av 1800-talet och utgångspunkten blir därför förhållanden från omkring 1810, medan tiden dessförinnan inte tas upp.

Efter Napoleonkrigen i början av 1800-talet förändrades förhållandena för den svenska militären. Inte minst förlusten av Finland 1809 fick stor betydelse för organisationen av militärväsendet. Indelningsverket fanns fortfarande kvar, men på initiativ av den nye kronprinsen Karl Johan (från 1818 Karl XIV Johan) genomfördes flera förändringar. Varje län skulle nu ha ett regemente med indelta soldater, det skulle sammanlagt finnas 20 indelta regementen i landet. Ett indelt regemente hade soldater som tjänstgjorde vid beväringssmöten, sammanlagt omkring 6–8 veckor varje år.¹⁹ Vid de indelta regementena fanns dessutom både signalmusik och harmonimusik, med musiker som också hade tjänstgöring 6–8 veckor om året. De indelta regementena var i majoritet i landet, men utöver dessa fanns

¹⁵ Se Strand, *Militärmusikern*, 15–24 för en översiktlig historik för tiden 1520–1901.

¹⁶ För beskrivning och diskussion av indelningsverket se Lars Ericson Wolke, *Svenska knektar: indelta soldater, ryttare och båtsmän i krig och fred* (Lund: Historiska media, 2002).

¹⁷ *Underdånigt betänkande och förslag angående harmonimusikens vid armén sammansättning* (Stockholm 1903), 1–5.

¹⁸ Se Strand, *Militärmusikern*, 644, angående uppgifter för musikkåren, både signaler och harmonimusik.

¹⁹ Lars Wolke Ericson, *Nationens avskum, militärens elit: myt och sanning om de värvade soldaterna i Sverige* (Stockholm: Natur och Kultur, 2023), 8–10.

också värvade regementen, som hade anställda soldater och verksamhet året runt, samt fast anställda musikkårer. Edenstrand framhåller att skillnaderna i anställnings- och arbetsförhållanden var så stora mellan de indelta musikkårerna och de värvade att det är rimligt att tala om två olika typer av militärmusiker och musikkårer.²⁰ Omkring 1850 fanns nio värvade musikkårer, fem i Stockholm, och en vardera i Göteborg, Kristianstad, Karlskrona och Skåne.²¹

Av de fem musikkårerna i Stockholm var i början av 1800-talet två tjänstgörande infanterimusikkårer, Svea livgardes musikkår och Andra livgardets musikkår. Enligt Edenstrand var musikkårerna vid dessa båda garden en förebild för många militärmusikkårer, samtidigt som de var viktiga utbildningsinstitutioner.²² Musikkårerna vid värvade regementen var vanligen större än de vid indelta regementen. De värvade musikkårerna i Stockholm hade exempelvis 37 stämmor, i stället för de 26 som kom att bli normen vid de indelta regementena.²³

Kronobergs regemente var ett indelt regemente och kapitlet tar därför i fortsättningen enbart upp förhållanden för musiken inom de indelta regementena. Indelningsverket utgick från ett rotesystem, där socknarna i landet bildade en rote, med ansvar att underhålla en soldat. Både signalmusik och harmonimusik bekostades från början inom rotesystemet. Signalmusiken hade som huvudsaklig uppgift att spela vid militära övningar och tas inte vidare upp i detta kapitel utan i det följande är fokus helt på harmonimusiken. Utöver rotesystemets bidrag fanns för harmonimusiken ända från 1770-talet också speciella musikkassor, som från början fick stora bidrag från officerskåren. Kronobergs regementes musikkassa från 1774 räknas som en av de äldsta i landet.²⁴ Flera andra musikkassor vid andra

²⁰ Edenstrand, *Civila och militära musiker*, 159.

²¹ Edenstrand, *Civila och militära musiker*, 159, anger följande: Stockholm: Svea livgarde, Andra livgardet, Livgardet till häst, Svea artilleriregemente, Kanonjärsåren; Göteborg: Göta artilleriregemente; Kristianstad: Wendes artilleriregemente; Karlskrona: Marinregementet; Skåne: Kronprinsens husarregemente.

²² Åke Edenstrand, "Frans Sjöberg och militärmusiken i Stockholm" i Bengt Sjöberg, *I tonernas värld. Frans Sjöberg 1824–1885* (Lidingö: Eget förlag, 2006), 83–90.

²³ *Underdånigt betänkande* 1903, 37, samt bilaga 15.

²⁴ *Underdånigt betänkande*, 1903. Strand, *Militärmusikern*, 646. Se Leijonhufvud, *Kungl. Södermanlands regementes historia*, 110–116, 232–234, för uppgifter om inkomster och utgifter för musikkassan vid Södermanlands regemente under 1800-talet. Här framgår att musikkassans inkomster kom från anslag och andra typer av bidrag. Se också Barlow, "The British Army", 78–79, som beskriver liknande förhål-

regementen bildades därefter. Musikkassorna var aktiva ända fram till indelningsverkets upphörande. Under 1800-talet kom intäkterna till musikkassorna alltmer från rotelöner och andra statliga medel, medan officerarnas andel minskade.²⁵ Som exempel kan nämnas att för Kungl. Södermanlands regemente gällde att musikkassan 1816 fick bidrag från officerskåren och från arrenden från olika boställen, samt från anslagna rotelöner.²⁶

Villkor och organisation för musikverksamheten varierade mycket mellan regementena under tidigt 1800-tal. Utöver den nämnda omorganisationen i början av 1800-talet genomfördes därför också en lönereglering 1833. Den medförde en gemensam organisation av de indelta militärmusikkårerna över hela landet. Grundorganisationen blev enhetlig och harmonimusiken fick en tydlig struktur med uppdelning mellan två tjänstetyper för musikerna. De indelta musikkårerna skulle ha sammanlagt 26 musiker, fördelade mellan "fältmusikanter" och vad som kallades "spel i nummer". De tio "fältmusikanterna" var anställda som musiker och avlönades kontant av musikkassan. De sexton män som var anställda som "spel i nummer" avlönades inom rotesystemet. Deras lön kunde bestå av ersättning in natura eller kontant och med olika belopp och villkor.²⁷ De som var anställda som "spel i nummer" skulle vid behov kunna tjänstgöra som soldater, även om det i praktiken knappast kom att ske under andra hälften av 1800-talet.²⁸ Därutöver avlönades även en "regementstrumslagare" av musikkassan, men övriga trumslagare hörde till signalmusiken och avlönades inom rotesystemet.²⁹

Kronobergs regementes musikkår skulle alltså enligt bestämmelserna från 1833 ha 26 stämmor, det vill säga samma antal som vid andra indelta regementen runt om i landet. Uppdelningen mel-

landen för finansiering av militärmusik i England under 1800-talet. Finansiering av musikerna var en uppgift för "the commanding officer" och för musikkassan, även om det fanns många varianter på detta.

²⁵ Edenstrand, *Frans Sjöberg*, 355. Se också Lars Ericson, "Det indelta regementets ekonomi. Exemplet Södermanlands regementes finanser 1790 och 1840", i Lars Ericson, & Björn Gäfvert, ed., *Med spade och gevär: Rapport från symposium om det militära indelningsverket, Axevalle 1988* (Borås, 1989), 100–101, som framhåller att Södermanlands regemente fick starkt ökade behov av statsanslag under perioden 1790–1840.

²⁶ Leijonhufvud, *Kungl. Södermanlands regementes historia*, III.

²⁷ Leijonhufvud, *Kungl. Södermanlands regementes historia*, II.4.

²⁸ Edenstrand, *Musikregemente av rang*, 348.

²⁹ Krigsarkivet, SE/KrA 0023, Generalmönsterrullor.

lan tio fältmusikanter och 16 ”spel i nummer” var också lika som i övriga landet.³⁰ Denna struktur gällde under återstoden av 1800-talet. Genom att kombinera tjänster som betalades med kontanta medel direkt ämnade för musikändamål, med tjänster som ingick i rotesystemet, var det möjligt att upprätthålla musikkårer vid landets indelta regementen.

Systemet gav en struktur med tydlig uppdelning mellan signalgivning och harmonimusik, och inom harmonimusiken en tydlig uppdelning mellan ”fältmusikanter” och ”spel i nummer” när det gällde tjänstetyper. Hur denna uppdelning såg ut i praktiken vid landets olika regementen är svårare att säga något om. Att skillnaderna inom landet kunde vara stora är redan omtalat. Likaså får man förmoda att praktiska förhållanden inom olika regementen påverkade om musiker fick gå mellan de olika ”tjänstetyperna”. Alltså kan det inom landet ha funnits avvikelser inom strukturen, utan att strukturen bröts. Edenstrand framhåller att variationerna var stora mellan de indelta regementena när det gällde rekryteringen av musiker och utbildning av nya musiker, liksom när det gällde övriga anställningsformer och anställningsvillkor. I regel var musikerna anställda genom kontrakt och lönesättningen var fri och varierade mycket mellan musikerna.³¹

Musikerna vid Kronobergs regemente i Växjö

Växjö (som fick stadsrättigheter 1342) var omkring 1860 en stad med drygt 3 000 invånare, som ökade till drygt det dubbla (6 600) 1890.³² Inom ett par mils radie från Växjö fanns flera samhällen med relativt stor befolkning och nära kontakter med staden. Växjö har genom århundradena varit betydelsefull som militärstad, residensstad och skolstad och kan definieras som en stad där administration och utbildning varit viktiga uppgifter.³³ Expansionen under andra

³⁰ *Underdånigt betänkande*, 37; Pihlström, *Kungl. Dalregementets historia*, 80–82 anger samma antal musiker, 16+10 för spel i nummer och fältmusikanter från 1833; även Leijonhufvud, *Kungl. Södermanlands*, 233–234 anger samma uppgifter, jfr Barlow, ”The British Army”, 86 som anger 28 musiker för engelska musikkårer omkring 1850.

³¹ Edenstrand, *Civila och militära musiker*, 158–160.

³² *Historisk statistik för Sverige. D. 1 Befolkning 1720–1967* (Örebro: Statistiska centralbyrån 1969), 62.

³³ Christer Ahlberger, *Den svenska staden – vinnare & förlorare* (Riksantikvarieämbetet, 2003), 12. Jämför också Mathias Boströms kapitel i denna antologi.

hälften av 1800-talet var för Växjös del beroende av utbyggnaden av järnvägen, ett förhållande som man delade med många andra städer vid den här tiden.³⁴

Kronobergs regemente grundades i Växjö 1623 och var verksamt till 1997. Det var alltså ett indelt regemente, med soldater som under 1800-talet deltog i möten ett par veckor under året. Förbandsledningen fanns ständigt på garnisonen i Växjö. Regimentet var förlagt till Kronobergs hed norr om Växjö från 1778.³⁵ Även om regementet var förlagt utanför staden fanns det alltid en kontakt mellan staden och regementet. Regimentets administration sköttes från en expedition i staden och flera officerare och underofficerare hade civila uppdrag av olika slag i staden.³⁶ Under senare delen av 1800-talet utökades lokalerna för musik på heden med en speciell musikpaviljong, byggd 1886 och speciella övningslokaler för musikkåren.³⁷ Dessutom tillkom omkring 1840 en kasern för musiken inne i Växjö, vid det centrala Teatertorget mitt i staden. Där fanns bostäder för musikerna, liksom övningslokaler.³⁸ Kasernen drabbades inte av den stora stadsbranden 1843, utan kunde fortsätta att användas.³⁹ Det är oklart hur långt fram i tiden musikkasernen i staden var i bruk. Att ha speciella lokaler för de anställda inom musiken förekom också vid andra regementen. Vid Kungl. Södermanlands regemente ordnades inackordering för musikelever från 1810-talet och en kasern inrättades 1825 i Nyköping. Den fungerade sedan som bostäder och

³⁴ Ahlberger, *Den svenska staden*, 72 framhåller betydelsen av järnvägen under andra hälften av 1800-talet, för utvecklingen av många städer, förändringen av stadsbilden och liknande.

³⁵ Gunnar Franzén, "Från roteknektar till värnpliktsoldater" i *Kungl. Kronobergs Regimente under fyra sekel, 1623–1694*. (Utg. Kungl. Kronobergs regementes historiekommitté, Växjö, 1967), 107–160, uppgifterna hämtade från 138–139.

³⁶ Franzén, "Från roteknektar", 145. Se också Björn Gäfvert, "Det indelta regementets kontinuerliga verksamhet" i *Med spade och gevär. Rapport från symposium om det militära indelningsverket*, Axevall 1988, (Meddelanden från Krigsarkivet XII) (Borås, 1989), 81–89 angående den kontinuerliga administrativa verksamhet som bedrevs vid de indelta regementena.

³⁷ Franzén, "Från roteknektar", 110, samt illustration 113. I samband med indelningsverkets upphörande lämnade militären Kronobergs hed i början av 1900-talet och flyttade till det nybyggda kasernområdet inne i Växjö.

³⁸ Sandahl, "Kronobergarna", 259.

³⁹ P. G. Vejde, *Växjö stads historia 1863–1942* (Växjö 1942), 10.

Kronobergshuset 1905. Officers- och musikpaviljongerna. Till höger syns musikpaviljongen, byggd 1886, från baksidan. Foto: Johan Johansson. Smålands Museums samlingar i digitaltmuseum.se.

övningslokaler ända fram till slutet av 1800-talet.⁴⁰ Även vid Kungl. Dalregementet i Falun inrättades kaserner för musikerna redan från 1810-talet, både för att möjliggöra längre vistelser för övning inför mötena samt för att inkvartera musikelever.⁴¹

Vilka musiker var då anställda vid Kronobergs regementes musikår 1860–1905? I det följande presenteras uppgifter om anställda fältmusikanter. De avlönades av musikkassan och gick därmed utanför den rotestillhörighet som gällde för ”spel i nummer”. I redogörelsen nedan är det inte de enskilda musikerna som är det mest intressanta, utan vad uppgifterna om dem kan säga om anställningens längd, eventuella rörelser mellan anställningstyper och antal fältmusiker anställda vid varje regementsmöte.⁴²

Följande tabell redovisar samtliga personer som enligt Generalmönsterrullorna varit anställda vid Kronobergs regemente som ”fältmusikanter” under perioden 1862–1886.

⁴⁰ Karl K:son Leijonhufvud, *Kungl. Södermanlands regementes historia. Andra delen 1816–1915* (Uppsala 1915), 124–126.

⁴¹ Pihlström, *Kungl. Dalregementets historia*, 398.

⁴² För berättelser om indelta och värvade soldater och deras liv inom den svenska militären, se Mats Rehnberg, *Vad skall vi göra med de blanka gevär?* (Stockholm: Nordiska museet, 1967) samt Ericson Wolke, *Nationens avskum, militärens elit*.

Anställda musiker enligt Generalmönsterrullorna under perioden 1862–1886.

Namn	1862	1865	1869	1873	1876	1879	1882	1886
Nils Johan Svensson	X	X	X					
Johan Andersson	X	avsked						
Sven Melander	X	X	X	avsked				
Aron Lindgren	X	X	X	X	X			
Carl Johan Jonzon	X	avliden 1864						
Jean Linderholm	X	X	X	X	X	X	avsked	
Gustaf Adolph Lindgren	X	avsked						
Heinrich Friedrich Mauritz Wichtenthal	X	avsked						
Johan Rosén	X	X	X	X	X	avsked		
Carl Peter Sewerin	avsked							
Julius Witthöft	X	X	X	X	X bef.			
Johan Linderholm			X	X	X bef.			
Carl Henrik Wilhelm Åhrström		Från 1864	X	X	X			
Nils Ekman			X	X	avsked			
Johan Christian Didrik Nützmann			X	X	X	X	X	avsked
Gustaf Rehn [avliden]			X					
Gustaf Edmund Rosell			X	X	X, bef.			
Gustaf Ljunggren					X	X	X	X
Carl Ferdinand Höggen					X	avsked		

Namn	1862	1865	1869	1873	1876	1879	1882	1886
Peter Melander					X	X	X	avsked
Nils Henriks-son Becker					X	X	X	X
Magnus Wilhelm Lundbom					X	avsked		
Johan August Lilja					X	X	X	X
Carl Hammargren					X	X	X	avliden
Nils Ekman		X						
Johan Linderholm		X						
Johan Melander						X	X	X
Oscar Bunth						X	X	X
Johan Henrik Liljegren						X	X	X
Alfred Lundgren							X	avsked
Carl Johan Erik Frumeri								X
Carl Oscar Rosén								X
Carl Gustaf Carlsson								X
Carl Gustaf Svahn								X
Musikdirektör Johan Fogelberg	X	X	X	X	X	X	avsked dec 1881	
Carl Henrik Wilhelm Åström							X från dec 1881	X
Regements-trumslagare Johan Peter Lindblom	X	X	X	X	avsked			
Regements-trumslagare Gustaf Edmund Rosell					X	X	X	X

Uppgifterna i generalmönsterrullorna ger upplysningar om namn, närvaro vid regementsmötet, eventuellt avsked eller förflyttning, samt att lönen betalas kontant av musikkassan. Det framgår att musikerna går utanför den rotesorganisation som gällde för soldaterna. Däremot finns inte några uppgifter om vilket instrument musikern spelar, eller om bostadsort. De stora generalmötena genomfördes vart tredje år.⁴³ Det stämmer väl överens med uppgifterna i rullorna, där möten från vart tredje eller vart fjärde år finns angivna. Däremellan kunde mindre möten förekomma, men det framgår inte av det här materialet.

Musikernas anställning i musikkåren varade ofta en längre tidsperiod, vanligt i Kronobergs musikkår var mellan 12 och 18 år. Många av musikerna började som unga pojkar på 10–12 år och möjligheten fanns att avancera från ”spel i nummer” till kontant avlönad fältnusikant. Det avancemanget tyder på att det funnits utbildningsmöjligheter inom kåren, men på vilket sätt och i vilken omfattning är ännu ett område att utforska. Levnadsår framgår inte för alla musiker, men i några fall anges det och de musikerna är mellan 25 och 30 år gamla.

Vid ett flertal fall har en musiker övergått från att höra till ”spel i nummer” till att bli fältnusikant, i samband med att de ersatt en fältnusikant som begärt avsked. Det rör sig om mellan 1 och 4 musikanter per treårsperiod. Det fanns alltså en viss rörelse mellan de olika tjänstetyperna och möjligheten att gå från ”spel i nummer” till fältnusikant.

Tjänstgöringstiden var alltså bara omkring 6–8 veckor varje år. Det är svårt att finna uppgifter om vad tjänstgöringen bestod av.⁴⁴ Ett exempel från ett bevaringsmöte 1890 ges dock av Nilsson: musikerna i blåsoktetten skulle under en dag spela revelj, korum, repetera 10–12, taffel 2.30–4, blåsning på gården 5.30–6, korum 8 samt tapto 9.⁴⁵

En ögonblicksbild från ett regementsmöte på Kronobergs hed år 1900 berättas av en officersvolontär många år senare. Även om

⁴³ Pihlström, *Kungl. Dalregementets historia*, 429.

⁴⁴ Svårigheten att få fram uppgifter om arbetet framhålls av Nilsson, *Musik till vatten och punsch*, 225.

⁴⁵ Nilsson, *Musik till vatten och punsch*, 217. Likartade uppgifter ges i Edenstrand, *Civila och militära musiker*, 160–161.

minnet kanske något förändrats över tiden kan det i alla fall ge en antydan om musikens del i mötet:

”När tankarna går tillbaka till morgon- och aftonkorum, dröjer det ännu kvar en vacker stämning i sinnet. [...] Verkligt ståtligt blev ju sedan korum under regementsmötet, då hela regementet stod uppställt på linje med musikkåren framför fronten. Bönerna lästes bataljonsvis, men sången skedde gemensamt. [...] Musikens toner smög stilla och smekande över slätten och svepte alla i sitt melodiska välljud.”⁴⁶

Utöver de enskilda musikerna var också ledaren för musikkåren av central betydelse. Som framgått ovan (av tabell 1) hade ledaren för musikkåren titeln ”musikdirektör” och avlönades kontant av musik-kassan. Under 1800-talet hade Kronobergs regementes musikkår tre musikdirektörer som ledare: Johan Fogelberg 1832 (1833?)–1881, Wilhelm Åström 1881–1898 samt Erik Högberg 1898–1908. Orkesterledarna var väl kända i sin samtid och hade en lång verksamhetstid vid regementet.

Johan Fogelberg

En av de orkesterledare som är starkt förknippad med Kronobergs regementes musikkår är Johan Fogelberg.⁴⁷ Han var född 30 maj 1806 och avled 13 maj 1895. Han började spela i regementets musik-kår femton år gammal 1821, och blev musikanförare 1832, en tjänst som han kom att uppehålla ända till 1881. Han var tillförordnad sånglärare vid Växjö läroverk 1836 ända till 1873 samt vid folkskol-lärarseminariet i Växjö 1843. Den senare tjänsten lämnade han först några år innan sin bortgång. Han genomgick också utbildning till musikdirektör på 1830- eller 1840-talet. Hans pappa hade varit haut-boist vid Kronobergs regemente. Fogelberg uppmärksammades

⁴⁶ Franzén, *Från roteknektar*, 118.

⁴⁷ Uppgifterna i följande stycke är hämtade från dödsrunan i *Smålandsposten* (13 maj 1895). Se också biografiska uppgifter om Fogelberg i Magnus Gustafsson, ”Växjö stads musikhistoria från senmedeltid till andra hälften av 1800-talet” i Jonas Barck, red., *Landsbibliotekets gamla samlingar* (Kronobergsboken 1994) (Växjö: Krono-bergs läns hembygdsförbund, 1994), 79–111, och Magnus Gustafsson, *Polskans his-toria: en studie i melodityper och motivformer med utgångspunkt i Petter Dufvas notbok* (Lund 2016), 176–180.

också nationellt. Han blev riddare av Wasaorden 1866 och fick 1881 medalj för "nit och redlighet i rikets tjänst".⁴⁸

Att han var populär bland sina musiker framgår av en notis i *Smålandsposten* 1875. Där omnämns att "Kronobergs regementes musikkorps" hade en "enkel fest för sin åldrige värderade anförare" J. F. Fogelberg och överlämnade en särskilt utformad taktpinne.⁴⁹

När Fogelberg fyllde 80 år firades han med stora festligheter, vilka refererades i pressen:

Musikkåren tågade till Järnvägsrestaurangen, där en stor festlighet med 70-talet gäster (mest lärare), biskop och landshövding tog vid. I flera tal framhölls och prisades Fogelbergs långa verksamhetstid inom militären, skolan och lärarseminarium. Utöver att hylla Fogelberg för hans gärning var festen också ett sätt att tacka för hans donation till Växjö läroverk av hans omfattande samling av musiklitteratur.⁵⁰

Wilhelm Åström

Fogelberg efterträddes av Wilhelm Åström, som var född 1840 och som själv varit musiker i musikkåren sedan 1860.⁵¹ Han tog musikkörsexamen 1866 och redan året därpå började han vikariera som musik- och sånglärare vid läroverket i Växjö. Fast anställning som musiklehrare vid läroverket fick han 1873. Påföljande år tog han avsked från regementet och antogs 1875 som fältnusikant vid Uplands regemente. 1877 blev han vice musikkörchef vid Kalmar regemente, 1878 musikkörchef vid Vermlands fältjägarbatal och musikkörchef vid Kronobergs regemente 1881. Han var också regementstrumslagare vid Kronobergs regemente under flera år. I den omfattande redogörelsen för hans liv i dödsrunan framhålls att han arbetade sig upp "genom regementsmusikkårens alla grader" tills han nått den högsta posten. Möjligen avser skribenten här att det var en karriärväg att gå från ett indelt regemente, som Kalmar var, via ett värvat regemente som Vermlands fältjägarbatal. Båda uppgifterna tycks ha gått att förena med arbetet som musiklehrare vid läroverket. Åströms intresse för ny repertoar betonas också och hans konserter

⁴⁸ *Nya Wexjöbladet* (14 maj 1895).

⁴⁹ *Smålandsposten* (4 maj 1875).

⁵⁰ *Smålandsposten* (1 juni 1886).

⁵¹ Uppgifterna i detta stycke hämtade från dödsruna i *Smålandsposten* (9 april 1898).

med musikkåren i Stockholm omkring 1888 framhålls som mycket uppskattade. Den icke namngivna skribenten menar att Åström bröt ”isen för landsortsregementenas musikkårer i Stockholm”. På programmet stod nummer ur operor, folkvisor och kvartettsånger, allt instrumenterat av Åström. Vilken betydelse just Åström hade för landsortens musikkårer att genomföra längre spelperioder, framför allt under sommaren, i Stockholm och Göteborg, är svårt att avgöra idag. Men klart är att många musikkårer uppträdde i dessa städer, precis som Kronobergs musikkår gjorde med flera resor till Stockholm och Göteborg under Åströms tid. Dessutom genomfördes utlandsresor till Hamburg och Berlin. Planer för en resa till S:t Petersburg hade också påbörjats, men fick läggas ned på grund av Åströms bortgång. Åström hade också en lång och uppskattad lärargärning i läroverket. Artikeln i tidningen avslutas med en berättelse om hur flera sångare samt musiker ur musikkåren musicerade för Åström under hans sista dygn i livet. De framförde sången ”Hjärtats saga”, vars melodi Åström komponerat (och som är väl känd än i dag), och Kronobergs regementes paradmarsch, som också hade en speciell position som markör för tillhörigheten till regementet och musikkåren.

Erik Högberg

Erik Högberg, verksam i musikkåren 1898–1908, har själv publicerat minnen från sin tid som militärmusiker och i dessa ges flera exempel på den rörlighet som var kännetecknande för musiker vid den här tiden. Högberg var vid denna tid också medlem av Hovkapellet, där han spelade flöjt.⁵² Högbergs engagemang i Hovkapellet var viktigt eftersom han därigenom kom i kontakt med mycket god repertoar. Möjligheten för Högberg att kombinera arbetet i Kronobergs Musikkår med det i Hovkapellet upphörde dock 1908 när bestämmelser med krav på bosättning på regementsorten för musiker och dirigent infördes. Innan dessa krav infördes hade Högberg, enligt egen utsago, utan svårighet kunnat kombinera båda tjänsterna under tio års tid.⁵³ Men nu fick han alltså lämna musikkåren och fortsätta sin karriär i hovkapellet i Stockholm. Det var dock möjligt att kom-

⁵² Erik Högberg, *En kronans musikanter: Minnen från en 51-årig tjänst hos Fru Musica* (Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1932).

⁵³ Högberg, *En kronans musikanter*, 64–65.

binera den tjänsten med att vara musikdirektör vid Västmanlands regemente, som var förlagt till Västerås och Högberg kom att vara i Västerås omkring ett och ett halvt år.⁵⁴ Det var alltså inte kravet på att bara ha en heltidstjänst som innebar att Högberg fick sluta sin tjänst i Växjö, utan avståndet mellan orterna. Att åka mellan Växjö och Stockholm så ofta som behövdes för att upprätthålla båda tjänsterna var inte möjligt, däremot gick det bra att åka mellan Stockholm och Västerås. Under den tid som Högberg vistades i Växjö var han dock väldigt aktiv också när det gällde musikernas deltagande i det civila musiklivet och han bör också haft stor betydelse för de turnéer till Stockholm och Göteborg som genomfördes av musikkåren.

Även ytterligare ledare för musikkåren nämns, en av de ofta förekommande var fanjunkare Bladh. Förutom att leda Musikkåren eller oktetter ur den, var han också ledare för Kosta musikkår.⁵⁵ Att det behövdes flera ledare för orkestern än enbart de musikdirektörer som nämnts är rimligt, med tanke på de många spelningar som musikkåren genomförde. Vid spelningar med hela musikkåren leddes den av musikdirektören, men spelningar med mindre ensembler leddes ofta av Bladh.

Den korta redogörelsen för orkesterledarnas insatser visar att de kombinerade många uppdrag, både inom Växjö och på olika orter. Fogelberg och Åström hade uppdrag både som orkesterledare och musiklärare i läroverket. Fogelberg var dessutom musiklärare vid lärarseminariet och en period också vikarierande domkyrkoorganist. (Jfr Mathias Boströms kapitel i denna antologi.) Om man till detta lägger hans långa verksamhetstid blir det tydligt att hans insatser för musiklivet i Växjö var väldigt omfattande. Åströms betydelse var också stor och i hans fall tillkommer konsertresorna till andra städer, Stockholm och Göteborg inom landet, men också resor till Tyskland. Högberg fortsatte turnéerna inom och utom landet, och han var också den som under en tioårsperiod kombinerade arbetet i Växjö med att vara flöjtist i Hovkapellet. Ur ett cirkulationsperspektiv kan man se Högberg som förmedlande länk mellan olika städer och musikmiljöer i landet.

⁵⁴ Högberg, *En kronans musikanter*, 92.

⁵⁵ *Smålandsposten* (7 februari 1900). Kopplingen mellan militärmusikkår och bruksmusikkår i Småland är välkänd, men ej särskilt utforskad.

Att som Högberg förena en tjänst i Hovkapellet med andra musikaliska uppdrag var inte ovanligt. Det är känt att det fanns en koppling under hela 1800-talet mellan militärmusiker och Hovkapellet. Till exempel anger Martin Tegen att 42 musiker från Svea livgardes musikkår anställdes i Hovkapellet under perioden 1866–1926.⁵⁶ Bland kända musiker från Hovkapellet, som också var ledare av militärmusikkårer kan nämnas Bernhard Crusell, som var klarinettist i Hovkapellet och ledare för Kungl. Livgrenadjärregementena i Linköping (1818–1836).⁵⁷ Under sin tid i Linköping medverkade Crusell också i det civila musiklivet, bland annat som konsertarrangör.⁵⁸ I en studie av Södermanlands regemente ges uppgifter om flera musiker som kombinerat tjänster vid regementen med arbete i Hovkapellet.⁵⁹ Förmodligen finns det ett flertal musiker som också medverkade i militära och civila ensembler, även om knappast några sådana uppgifter gått att finna i det material som använts här. Att musiker ofta kombinerade flera uppdrag för sin försörjning är inte nytt. Inte heller är det någonting speciellt för svenska förhållanden, utan det gällde även i andra länder.⁶⁰

⁵⁶ Martin Tegen, *Musiklivet i Stockholm 1890–1910* (Stockholm: Monografier utgivna av Stockholms kommunalförvaltning, 1955), 102.

⁵⁷ Åke Vretblad, "Bernhard Crusell i Linköping" i Sten Wilson, red., *Bernhard Crusell: Tonsättare, klarinettvirtuos*. (Kungl. Musikaliska Akademiens skriftserie nr 21, Stockholm 1977), 169. Där anges också att samma förhållande gällde för Conrad Preumayr och Franz Preumayr, som kombinerade arbete vid musikkårerna i Linköping med tjänstgöring i Hovkapellet från 1810-talet.

⁵⁸ Vretblad, *Bernhard Crusell*, 172–182.

⁵⁹ Sigfrid Strand, "Musikorganisation och musikliv", i Gunnar Henricson & Nils Ohlsson, red., *Kungl. Södermanlands regemente under 350 år* (Strängnäs, 1977), nämner flera musikdirektörer vid regementet som också hade en koppling till hovkapellet, som Carl Gottfried Grahl och Carl Friedrich Bock, 650. Se Nilsson, *Blåsoktett till och från Axevalle Hed, om Carl Gustaf Fredriksson, militärmusiker i Svea Livgardes musikkår och Hovkapellet*, 123, samt om Fredrik Wilhelm Ringvall, som var hautboist vid 2:a livgardet och samtidigt i Hovkapellet, 127.

⁶⁰ Inom det tyskspråkiga området finns studier om militärmusikkårernas plats i det civila musiklivet under 1800-talet av exempelvis Eva Slavícková, "Militärkapelle und ihre stellung in dem musikleben des 19. Jahrhunderts: Einfluss der Militärkapelle auf die Olomoucer Musikkultur bis zum Jahre 1918" i *Musicologica olomucensia* 5 (2000), 143–154, med exempel från staden Olomouc.

Musikkåren och oktetten: Framträdanden i civila sammanhang

Inom militärmusikorganisationen fanns alltså vid de indelta regementena en grupp musiker som var anställda för att spela musik i militära sammanhang 6–8 veckor om året. Men dessa musiker blev också en resurs för det civila musiklivet, genom att de kunde uppträda i många olika sammanhang utanför det militära under den del av året då de inte var upptagna av beväringssmöten och andra militära händelser. Även om arbetsförhållandena varierade mellan olika regementen hade samtliga musiker en anställning som innebar att de också kunde spela som professionella, avlönade musiker i olika civila sammanhang under en stor del av året. I vilka sammanhang kunde man då träffa på militärmusiker i det civila musiklivet?

De enskilda musikerna spelade vid ett antal olika tillfällen under året, medan hela musikkåren i stort sett bara gav konserter för det civila musiklivet i samband med beväringssmöten och vid de tidigare omtalade engagemangen i Stockholm och Göteborg på somrarna. Nedanstående genomgång av speltillfällen börjar med konserter spelade av hela musikkåren och fortsätter med speltillfällen för sextett eller oktett.

Hela musikkåren spelar: Konserter i Växjö

Under perioden 1860–1905 gav musikkåren regelbundet konserter med hela musikkåren (exemplen är från 1872–1897). För dessa konserter angavs i regel programmet i pressen. De framfördes ofta på Växjö teater och så gott som alltid angavs att konserten gavs till förmån för musikernas pensionskassa.⁶¹

Konserterna omnämndes som ”stor instrumental-konsert” eller ”stor militär-konsert”, vilket antyder att det rörde sig om speciella tillfällen att ge konsert med en hel musikkår.⁶² Ibland anges också antalet musiker (vanligen 28 stycken), vid ett tillfälle är musikkåren ovanligt stor, 32 man. Musikkårens ledare nämns alltid, medan övriga musiker aldrig nämns vid namn.⁶³ Vid några tillfällen publiceras också konsertens repertoar i annonsen.

⁶¹ Angående Växjö teater se Barbro Stribolt, *Stockholms 1800-talsteatrar: en studie i den borgerliga teaterbyggnadens utveckling* (Stockholm: Liber, 1982), 28–30.

⁶² *Smålandsposten* (4 maj 1875), *Smålandsposten* (5 maj 1877).

⁶³ *Smålandsposten* (21 april 1891).

Kronobergarnas musikkår och Erik Högberg vid vägen till Kronobergs hed 1903. Smålands Museums samlingar i digitaltmuseum.se.

I ett par fall uppmanas också tidningsläsarna att bevista den förestående konserten, eftersom man också under ett par dagars tid haft möjlighet att lyssna till musikkåren utan någon kostnad alls.⁶⁴ I något fall framhålls också att musikkåren har ett gott renommé och dessutom till detta år fått flera nya "förmågor".⁶⁵ Vad som avses med att man haft tillfälle att lyssna på musikkåren under de tidigare dagarna framgår inte. Kanske har man spelat i olika sammanhang i staden, för att göra reklam för den kommande konserten och locka publiken att komma. Ett par konserter med hela musikkåren gavs också i Grennaforssa, en ort i närheten av Alvesta. Grennaforssa omnämndes av Erik Högberg som ett fint ställe att spela på. Vid ett tillfälle anordnades extratåg mellan Alvesta och Växjö för att alla

⁶⁴ *Smålandsposten* (5 maj 1877); *Smålandsposten* (6 maj 1882).

⁶⁵ *Smålandsposten* (5 maj 1877).

som ville skulle ha möjlighet att komma till konserten.⁶⁶ Samtliga konserter gavs under vårmånaderna och förmodligen var det för att musikkåren då var samlad för att delta i de olika regementsmöten som de var anställda för att spela vid.⁶⁷

Konserten i maj 1893 fick stor uppmärksamhet i pressen, eftersom den gavs inför en förestående utlandsturné till Hamburg.⁶⁸ Konserten gavs först på Växjö teater och därefter i Stadshussalongen i Växjö, båda gångerna under ledning av Wilhelm Åström. Den annonserades som "Stor Afskedskonsert" och för ovanlighetens skull recenserades konserten ingående. Eftersom recensionen ger information både om repertoar, publikreaktioner och spelsätt citeras den här i sin helhet:

Konserten i lördags å Wexjö teater af Kronobergs regementes musik-kår torde ha beredt samtliga åhörarne, som dock endast på amfi-teatern och raderna mera talrikt infunnit sig, ett mycket stort nöje hela programmet igenom. Också spelade kåren denna gång vackrare än någonsin. Särskildt tänka vi här på den karakteristiska chansonen ur 'Carmen', den präktiga Ouvertyren till 'Wilhelm Tell', den både i harmoniskt och melodiskt afseende så sällsynt fagra fantasien ur 'Romeo och Julia' samt det intressanta intermezzot ur 'Cavalleria rusticana'. Nyanseringen var i allmänhet mycket god, så vacker åtminstone som man med ett jemförelsevis så obändigt material som en blåskår rimligtvis kan begära. Alla numren helsades af publiken med ett dediceradt lifligt bifall. Programmet afslutades med en hurtig och kraftig marsch af direktör W. Åström. Om onsdag gifver kåren på genomresa konsert i Kungsparken i Malmö, hvarefter färden ställes till Hamburg, der ett längre engagement, såsom förut nämnts, är aftaladt. Att våra Kronobergare under sin segervane anförare äfven där skola bli sitt regemente till heder och häfda sitt eget gamla goda rykte, är ju all anledning att hoppas. Vi önska dem dertill af allt hjerta den bästa lycka!⁶⁹

Recensionen ger också kommentarer om spelkvaliteten. Att en blåskår kan vara begränsad i sitt uttryck antyds och kan ge oss idag en viss uppfattning om hur framförandet kan ha låtit. Intressant

⁶⁶ *Smålandspostens veckoblad* (24 augusti 1900); *Smålandsposten* (23 juni 1897).

⁶⁷ *Smålandsposten* (8 maj 1872; 4 maj 1875; 5 maj 1877; 6 maj 1882; 21 april 1891; 8 maj 1893; 23 juni 1897).

⁶⁸ *Smålandsposten* (8 maj 1893).

⁶⁹ *Smålandsposten* (8 maj 1893), 2. Det finns inga uppgifter om recensenten.

Teatertorget i Växjö på 1910-talet. Huset till vänster (med skylten "Fru Hanssons pensionat") är den tidigare musikkasernen, uppförd på 1840-talet och ombyggd 1889 (oklart vad ombyggnaden innebär). Foto: Betty Larssons Eftr. Smålands Museums samlingar i digitaltmuseum.se.

är också att publiken omnämns. Musikkåren omtalas som "våra Kronobergare" och det är ett av flera exempel på hur det finns en stark koppling mellan musikkåren och publiken. Uppenbarligen var det många som såg musikkåren som en representant för det egna regementet och kanske den egna staden. Konserten gavs strax innan musikkåren gjorde sin första utlandsturné till Tyskland 1893. Det var alltså ett väldigt speciellt tillfälle, vilket kanske också förklarar att tidningen publicerade en recension efter konserten.

Annonserna i tidningen ger uppgifter om vilken repertoar som framfördes vid konserterna. Som exempel redovisas här programmen vid tre sådana konserter:

"Stor instrumental-konsert" den 4 maj 1875 på Växjö Teater, till förmån för regementsmusikernas pensionskassa:⁷⁰

⁷⁰ *Smålandsposten* (4 maj 1875).

1. Festmarsch ... af Nihoul
2. Ouverture till op. 'Wilh. Tell' af Rossini
3. Fantasie aus der op. 'Il Trovatore' af Verdi
4. Am Meer (Basun solo) af F. Schubert
5. Potpourri öfver Norska folkvisor arrang. af F. Sjöberg
6. Potpourri ur op. Hvita frun af Boieldieu
7. 'Auf der Alp' Fantasie för Cornett af Kosleck, arrang. af J. Fogelberg
8. Idylle af F. G. Bauer
9. Fantasie sur 'La Fille de M:e Anget' af Lecocq
10. Potpourri öfver Svenska folkmelodier arrang. af A. Svensson

6 maj 1877 konsert för regementsmusikernas pensionskassa, på Växjö teater:⁷¹

1. Ouverture Romantique – Béla Kéler
2. Scene dramatique de l'Op. "Les Huguenots" – Meyerbeer
3. Cavatina aus der Oper "Maria Stuart" – M. von Alberti
4. Grand Air Varié – par J. Christophe
5. Ouverture Zu "Wallensteins Lager" – S. Kerling
6. Caprice sur Trois Melodies – De Mercadante
7. Auf der Alp – J. Kosleck
8. Äldre folkvisor och folkdansar från Småland, arrang. – J. Fogelberg

"Stor militär-konsert" med "K. Kronobergs Regementes hela musik-kår, 32 man", till förmån för pensionskassan, på Växjö teater:⁷²

1. Le Père de Victoire, Marche af Ganne
2. Ouverture till op. Fidelio af Beethoven
3. Fantasie sur l'op. Les Pecheurs de Perles af Bizet
4. Ouverture till op. Don Juan af Mozart
5. Potpourri ur op Oberon af v. Weber
6. Donau-Wellen, Vals af Ivanovici
7. Fantasi ur op. Mireille af Gounod
8. Potpourri ur op. Carmen (p. b.) af Bizet
9. Le Desir, Romans af Bach
10. K. Kronobergs Reg:tes Parad-Marsch.

⁷¹ *Smålandsposten* (5 maj 1877).

⁷² *Smålandsposten* (21 april 1891).

Repertoaren kan delas upp i tre tydliga grupper: 1) Nummer ur operor, ofta uvertyrer eller potpurrier; 2) Arrangemang av svenska och norska folkvisor; 3) kortare stycken (fantasier, romanser och liknande) av europeiska tonsättare i huvudsak från Mozart och framåt. Alla stycken var arrangerade för blåskår, vanligtvis av orkesterledaren. Endast ett stycke i ovanstående tre program var direkt skrivet för musikkåren, nämligen den avslutande marschen från konserten 1891. I programmet till konserten anges att Kronobergs regementes paradmarsch ska framföras sist, men stycket har inte numrerats på samma sätt som övriga musiknummer. Det antyder att det kan ha funnits en praxis att avsluta konserterna med denna marsch, utan att den räknades till det egentliga programmet. Från 1870-talet blev det vanligt med nykomponerade marscher som knöts till ett visst regemente och Kronobergs paradmarsch går väl in i ett sådant sammanhang. Södermanlands regementes marsch är känd från 1880, möjligen spelades den redan 1874.⁷³ Några särskilda studier kring regementsmarscher finns inte, men däremot kommentarer om hur en speciell marsch knöts till ett regemente och därmed kunde sägas representera detta regemente.⁷⁴ För musiker och andra med koppling till regementet och orten blev den speciella marschen en form av igenkänning, en särskild identitet som man förknippade med marschen. Att det fanns en identifikation med regementet och musikkåren bland allmänheten är troligt. Denna stärkes i så fall också av pressen, som bevakade musikkårens spelningar på andra orter och regelbundet rapporterade om dem i tidningen.

Den framförda repertoaren överensstämmer i sin helhet väl med vad som framfördes av andra regementens musikkårer. I en genomgång av Kungl. 1. Livgrenadjärregementets notbibliotek visar Mac Wassberg att den består av omkring 700 instrumentalnummer, varav nästan hälften är hämtade från operor.⁷⁵ Även exempel från andra musikkårens program visar en dominans av nummer från populära

⁷³ Lars C Stolt, *Förbimarsch i parad, Marschmusik som livgivare, traditionsbärare och njutningsmedel* (Visby: Books-on-demand, 2010). Om regementsmarscher i Sverige generellt s. 144–148. Om Södermanlands regementes marsch 220–223.

⁷⁴ Stolt, *Förbimarsch i parad*, 289–290 om Kronobergs regementes marsch.

⁷⁵ Genomgången är gjord av Mac Wassberg 1985. För oktettrapertor se också Nilsson, "Blåsoktett till och från Axevalle hed", 119–122 och Nilsson, *Musik till vatten och punsch*, 241–326.

operor.⁷⁶ Repertoaren i sin helhet uppvisar stora likheter med den repertoar som Olle Edström omtalar som "mellanmusik". I sin studie av restaurangmusik på 1910-talet visar Edström hur repertoaren som framfördes omfattade en mängd olika stycken inom genrer som valser, marscher, operettmusik, potpurrier, fantasier, uvertyrer med mera. Bland tonsättningarna återfinns både svenska och internationella namn, liksom kompositörer av såväl populärmusik som konstmusik.⁷⁷ Potpurrierna, fantasierna och uvertyrerna hade ofta koppling till samtida populära operor och operetter. Edström framhåller att den framförda musiken måste ses som en bred repertoar. Han hämtar begreppet "mellanmusik" från den tyske musikforskaren Carl Dahlhaus. Begreppet står för en repertoar som kan uppfattas både som självständiga musikstycken i vissa sammanhang och som bakgrundsmusik i andra.⁷⁸

Mellanmusiken förekom i många olika sammanhang, på folkkonserter och i föreningar, på kaféer och restauranger och vid militärmusikkårens parkkonserter. Den var omtyckt av publiken och Edström drar slutsatsen att publiken på restaurangerna på 1910-talet hörde mycket mer "mellanmusik" än så kallad "autonom" instrumentalmusik i konsertsalar.⁷⁹

Hela musikkåren: Göteborgs Trädgårdsförening, Blanch's café i Stockholm

Hela musikkåren var också på turné ett flertal gånger till Göteborg och Stockholm. Från 1880-talet och framåt spelade många regementsmusikkårer i Stockholm och Göteborg under somrarna. Av uppgifter i tidningen *Affischen* framgår att Kongl. Svea gardets musikkår spelade regelbundet på utomhusscenerna i Stockholm under 1880- och 90-talen. Även musikkårer från andra städer förekommer i Stockholm under denna tid. Cirkulationen av musikkårer gick alltså i flera riktningar, till och från de större städerna.⁸⁰ Utveck-

⁷⁶ Wassberg, *Bidrag till den svenska militärmusikens historia*, paginering saknas; Pihlström, *Kungl. Dalregementets historia*, 403.

⁷⁷ Olle Edström, "Vi skall gå på restaurang och höra på musik." Om reception av restaurangmusik och annan 'mellanmusik'." *Svensk tidskrift för musikforskning* (1989), 80.

⁷⁸ Edström, "Vi skall gå på restaurang", 103.

⁷⁹ Edström, "Vi skall gå på restaurang", 107–108.

⁸⁰ Tegen, *Musiklivet i Stockholm*, 142, ger exempel på svenska och utländska militär- orkestrar som gav utomhuskonserter i Stockholm på 1890-talet.

lingen av nöjeslivet i storstäderna hade därmed en direkt relation till musiklivet i många av de mindre städerna. Det var en höjdpunkt för militärmusikkårens musik vid slutet av 1800-talet och något decennium in på 1900-talet. Under Högbergs ledning gjorde musik-kåren också en Amerikaturne 1908, men den faller utanför den här studien.⁸¹

Konsertevenemang hos Göteborgs Trädgårdsförening förekom vid flera tillfällen. 1888 spelade musikkåren en period "Kaffekonsert ½ 3 – ½ 5, aftonkonsert 7 – 11".⁸² Det framgår inte av annonsen hur många dagar i veckan de framträder. Uppmärksammade besök på Trädgårdsföreningen i Göteborg gjordes 1899 och 1900 av hela musikkåren (26 man) under ledning av musikdirektör Erik Högberg. *Smålandsposten* meddelade vid några tillfällen från konserterna. Musikkåren uppgavs "sköta sig förträffligt under sin säkre och påpasslige anförare, musikdirektör Högbergs ledning."⁸³ Repertoaren omnämndes som ganska stor, omfattande dansmusik, marscher och potpurrier ur operor. Utförandet betecknades som "god friluftsmusik". Några stycken nämndes konkret vid namn, det gäller "Dansa Habana", "som gafs med den rätta nyckfulla spanska rytmen", fantasien ur "Pajazzon" och intågsmarschen ur "Tannhäuser". Repertoaren i stort diskuterades i en speciell artikel i *Smålandspostens veckoblad*. Artikelförfattaren tog upp frågor kring vilken repertoar som var passande för en friluftskonsert och framhöll att man ibland fick välja sådan musik som var populär för stunden, som i det här fallet ett potpurri ur "Geishan".⁸⁴ "Geishan" var en engelsk operett från 1896 av Sidney Jones och Owen Hall, som snabbt fick stora internationella framgångar.⁸⁵ I Stockholm framfördes den 1898.⁸⁶

"Dansa Habana" är svårare att identifiera. En möjlighet är att det är den kända "Habaneran" ur operan *Carmen* av George Bizet. Den hade spelats varje år på Stockholmsoperan sedan premiären där

⁸¹ Högberg, *En kronans musikanter*, 66–76, 87–89.

⁸² *Smålandsposten* (27 mars 1888).

⁸³ *Smålandsposten* (17 juli 1899).

⁸⁴ *Smålandspostens veckoblad* (27 juni 1899).

⁸⁵ Andrew Lamb, "Jones, (James) Sidney" i *Grove Music Online* (2001), <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.14466>.

⁸⁶ Regelbunden annonsering i *Svenska Dagbladet* från och med 19 november 1898 och framåt.

1878.⁸⁷ Att både ”Geishan” och ”Dansa Habana” var arrangemang av populära verk är i alla fall tydligt. Diskussion om passande repertoar förekommer inte ofta i pressen, men intressant är här att notera att det i artikeln finns en önskan att spela musik som inte bara skulle underhålla utan också bredda åhörarnas musiksmak. Dessa tankar om utveckling av lyssnarnas förmågor och om allas rätt till vad man uppfattade som god kultur blev allt vanligare under de kommande decennierna. Den sista konserten för detta gästspel i Göteborg ägde rum i början av augusti och blev en framgång, enligt pressen.⁸⁸ Konserten lockade en stor åhörarskara och anföraren, direktör Högberg, fick stor uppmärksamhet och förärades en vacker krans.

Redan påföljande sommar uppträdde hela musikkåren igen på Trädgårdsföreningen i Göteborg.⁸⁹ Tidningen rapporterar att ett potpurri ur ”Cavalleria Rusticana” framfördes för första gången i Göteborg vid detta tillfälle och man uppmärksammade ledaren Högbergs betydelse för detta.⁹⁰ Här finns en direkt koppling till Högbergs arbete i Hovkapellet. Pajazzo av Leoncavallo hade premiär i Stockholm 1893 (urpremiär i Milano 1892) och Cavalleria Rusticana av Mascagni framfördes första gången i Stockholm 1890 (under namnet ”På Sicilien”, urpremiär samma år i Rom), båda alltså under den tid då Högberg var musiker i Hovkapellet. Att stycken ur dessa operor kort tid efter den svenska premiären kunde höras i Göteborg var alltså Högbergs förtjänst. Det blir ett tydligt exempel på enskilda orkesterledares betydelse för spridning av repertoar. Likaså bör Högbergs kontakter varit betydelsefulla för att Kronobergs regementes musikkår fick möjlighet att framträda på det då välkända Blanchs utomhuskafé vid Kungsträdgården i Stockholm.⁹¹

Det genomgångna materialet visar att hela musikkåren spelade i Växjö i civila sammanhang endast i samband med regementsmöten under våren. Under somrarna hade de vid många tillfällen, särskilt vid slutet av 1800-talet, längre engagemang vid utomhuscaféer och liknande i Göteborg och Stockholm. Utlandsturnén till norra Tysk-

⁸⁷ K. G. Strömbeck & Sune Hofsten, *Kungliga Teatern i Stockholm: Repertoar 1773–1973* (Stockholm: Operan, 1974), 33.

⁸⁸ *Smålandsposten* (3 augusti 1899).

⁸⁹ *Smålandspostens Veckoblad* (22 juni 1900).

⁹⁰ Tonsättare Mascagni, okänt vem som sammanställt potpurrit, men ett arrangemang av tonsättaren Köhler nämns i flera utgåvor.

⁹¹ *Vårt land* (25 maj 1905).

land måste ses som en speciell händelse, som säkerligen krävde långa förberedelser.

Även om gränsen mellan det civila och det militära musiklivet i de flesta fall är tydlig och lätt att upprätthålla, finns det också tillfällen då det är mer oklart. En militär spelning som också kan sägas vara civil är deltagandet vid översten L. G. Tegnér's gravsättning i Växjö 1874.⁹² Tegnér var son till poeten och den tidigare biskopen i Växjö, Esaias Tegnér, och var en mycket välkänd ledare i militära sammanhang. Vid speciellt viktiga tillfällen, som denna gravsättning, var det uppenbarligen möjligt att samla hela musikkåren också vid andra tider på året än vid beväringssmötena. Musikkåren kan också ha framträtt i sin militära funktion i samhället, exempelvis vid militära parader. Sådana händelser har dock inte meddelats i pressen och det är svårt att få fram uppgifter om dem. Men att det bör ha funnits en gräzon för musikkårens uppträdanden, mellan militära och civila funktioner, är rimligt.

Sextett och oktett spelar

Av det genomgångna tidningsmaterialet framgår att en sextett eller oktett ur musikkåren regelbundet framträdde i Växjö med omnejd. Framträdandena ägde vanligtvis rum i sammanhang där musiken inte var den enda attraktionen, utan var del i ett större evenemang. De annonserades i pressen, men ingenting sägs där om vilken repertoar som framfördes och det finns inte heller några uppgifter om vilka musiker som spelade.⁹³ Det är inte alltid som plats framgår, vilket kan bero på att annonseringen kompletterades av uppsatta affischer med uppgift om plats eller att det ansågs vara känd kunskap i läsekretsen. Utöver annonser om kommande händelser förekommer ibland också korta redovisningar av genomförda evenemang och ofta får då musikerna ur Kronobergsmusiken positiva omdömen, utan att skribenten går in på några detaljer. Uppgifter om musikerna saknas alltså, men oktettens besättning bör ha varit den för tiden brukliga, nämligen flöjt, tre klarinetter fördelade på 1:a och 2:a stämman, esskornett, althorn, två tenorbasuner, bastuba och slag-

⁹² *Smålandsposten* (31 december 1874).

⁹³ Ett omfattande material från Kronobergs regementes musikkårs musikalier finns på Smålands musikarkiv. Genomgång av detta material skulle sannolikt också ge upplysningar om vilken repertoar som spelades i civila sammanhang, men har inte varit möjligt att genomföra i denna studie.

verk (trummor) bestående av stor och liten trumma.⁹⁴ Med denna besättning bedömer Nilsson att man kunde framföra jämförelsevis avancerad musik, som operautdrag och liknande, utan alltför omfattande reducering av originalmusiken.⁹⁵

Musiken var vid många tillfällen vad som ibland kallas för ”bruksmusik”, det vill säga musik som har någon funktion utöver den konstnärliga, utöver att åhörarna ska lyssna på musiken. Hit hör musik vid basarer, möten av olika slag, invigningar och fester. Men gränsen mellan konsertmusik och bruksmusik är inte lätt att dra. Även om det var underhållningsmusik att lyssna på i samband med ett kafébesök på sommaren kunde musiken vara ett inslag som man tog aktivt del av. Vid en invigning kunde musiken bidra till en högtidlig karaktär, vid en fest kunde musiken bidra till feststämningen och så vidare. Att reservera estetiska upplevelser enbart för de tillfällen då musik framförts vid regelrätta konserter är knappast rimligt för denna tid, utan här passar teorierna om ”mellanmusik” bättre.

Följande exempel ska ses som representativa för spelningar i det civila musiklivet i regionen runt Växjö under perioden 1860–1905. Exempelen beskrivs här relativt ingående för att ge en uppfattning om hur offentliga tillställningar kombinerades med levande musik på ett sätt som tycks ha varit självklart för samtiden, men som inte förekommer på samma sätt idag.

I Halmstad 1866 deltog en sextett med musik i mellanakterna vid en teaterföreställning.⁹⁶ Annonsen anger att L. E. Elfforss kommer att ge en föreställning med sitt resande teatersällskap, med tre pjäser: *Benvenuto Cellini* (skådespel i 5 akter), *Sullivan* (komedi i 3 akter) och *Stackars mammor* (komedi i 1 akt), uppgift om pjäsförfattare saknas i annonsen. Mellan pjäserna (i mellanakterna) kommer en sextett ur musikkåren att ”utföra musik”. L. E. Elfforss var ledare för ett av samtiden känt resande teatersällskap. Det var vanligt att man underhöll publiken med musik i mellanakten och här var alltså ett samarbete med en sextett ur musikkåren. Det är möjligt att sextetten också medverkade som musiker i pjäserna. Det framgår dock inte

⁹⁴ Nilsson, *Blåsoktett till och från Axevalla hed*, 114–115.

⁹⁵ Nilsson, *Blåsoktett till och från Axevalla hed*, 116, se också Nilsson, *Bleckblåsinstrument i svensk kavallerimusik*, om instrument och besättning, med särskilt fokus på bleckblåsinstrument i kavalleriets musikkårer under början av 1800-talet.

⁹⁶ *Halmstadsbladet* (29 maj 1866).

av annonsen, men det var en vanlig praxis för resande sällskap att engagera lokala musiker till föreställningarna.

En annan typ av tillfällen var vid föreningsmöten. Vid Landtbruksmötet i Värnamo 1875 deltog en sextett som spelade fanfarer vid en prisutdelning.⁹⁷ Av artikeln framgår att sextetten också framfört musik vid andra tillfällen under mötet, till publikens förnöjelse. Däremot sägs inte någonting om vilken repertoar som framfördes.

Många föreningar anordnade tillställningar av olika slag, för att samla in pengar till välgörenhet. Det finns ett flertal exempel i materialet på sådana evenemang. I *Smålandsposten* 1890 annonseras för musik vid en soirée anordnad av "Ordensförbundet M-ns Jultomtar" 11 oktober i Stadshusets festivitetsvåning, Växjö.⁹⁸ Musik av en oktett ur musikkåren är en av punkterna på programmet. Behållningen tillfaller "M-ns Jultomtar", som alltså sedan bedrev välgörenhet med de insamlade medlen. Ett liknande tillfälle annonseras av Godtemplarorden, som ger en basar 1895 i "Goodtemplars ordenshus" i Växjö.⁹⁹ Även här är det en oktett som uppträder.

Basarer av ovan angivet slag var förmodligen årligen återkommande händelser. Detsamma gäller för firandet av helger under året. 1894 ges en kort notis med referat om musik på Evedal under pingst-helgen.¹⁰⁰

På eftermiddagen har ett gladt och rörligt, af gemytlig stämning och goda anordningar prägladt folklikt rådt ute å vårt vackra utvårdshus, brunnsorten Evedel, der 'Kronobergsoktetten' musicerat och dit samfärdseln underlättats medels ångbåtssturer från Råppe, hvilka flitigt anlits.

Evedal är en plats i utkanten av Växjö, med badsjö och friluftsliv och ett vårdshus. Där spelade Kronobergs musikkår ofta, med oktett som citatet visar, men även vid vissa tillfällen med hela musikkåren.

Till regelbundet återkommande årsmöten engagerades också oktetten, som 1901 vid Svenska jägarföreningens årsmöte på Evedal.¹⁰¹ Framträdandet fick ett positivt omnämnande i pressen:

⁹⁷ *Smålandsposten* (21 september 1875).

⁹⁸ *Smålandsposten* (4 oktober 1890).

⁹⁹ *Nya Wexjö-bladet* (8 januari 1895).

¹⁰⁰ *Smålandsposten* (14 maj 1894).

¹⁰¹ *Smålandsposten* (15 augusti 1901).

Det behöfver icke sägas att oktettens prestationer dervid, liksom under föregående uppträdanden, rönt det lifligaste erkännande och bifall. Oktettens anförare, fanjunkare Bladh, har ock på allt sätt beflitat sig om att denna afdelning af Kronobergs regementes musikkår genom en god, modern och omvexlande repertoire samt flitiga öfningar skulle kunna i sin mån häfda kårens stora anseende.

Här omnämns oktetten som en ”avdelning” ur musikkåren, men ingenting sägs om vare sig besättning eller deltagande musiker. Endast ledaren, fanjunkare Bladh nämns. För dessa spelningar med mindre ensemble än hela musikkåren var det vanligt att den leddes av fanjunkare Bladh, som i praktiken måste ses som musikkårens andredirigent. Att det var önskvärt med nya stycken på repertoaren framgår också av notisen. Det stämmer väl överens med den aktuella repertoar som förekom på konserterna med hela musikkåren.

Utöver medverkan vid de många typer av händelser som återkom år från år var musikkåren en viktig deltagare vid stora, enskilda händelser av samhällelig vikt. Hit hör exempelvis invigning av järnvägssträckor. Utbyggnaden av järnvägen var av central betydelse för många orter i regionen och etableringen av nya sträckor firades och refererades i pressen. I november 1895 invigdes järnvägen Växjö-Klavreström, en sträcka på ca 4,5 mil nord-nordväst från Växjö. Ett omfattande referat av invigningsresan och alla festligheter längs vägen, genom de olika orter man passerade, publicerades i *Smålandsposten*, både i ett extranummer och ett ordinarie nummer.¹⁰² Invigningsresan hade en god uppslutning av åskådare och det anges att ”En afdelning ur Kronobergs regementes musikkår medföljde tåget.” I artikeln anges att det var 10 musiker ur musikkåren med, och de spelade vid alla uppehållen vid stationer, samt innan avfärden. Väl framme i Klavreström skedde själva invigningsceremonin och därefter ”tågade man med musiken i spetsen upp till det vackert och dominerande belägna herresätet”. Att det var en mycket stor händelse, som bedömdes ha stor betydelse för bygden, framgår av de många hyllningstelegram som redovisades från kungen och andra höga representanter för landet och redovisningen av de många festligheter som ägde rum i alla berörda orter, liksom vid återvändandet till Växjö.

¹⁰² *Smålandsposten* (28 november 1895); *Extranummer, Smålandsposten* (29 november 1895).

Ett annat vanligt område för oktetten var musikframföranden på kaféer och restauranger. Där hade man ofta engagemang för längre tidsperioder och under sommartid var det vanligaste att det rörde sig om olika utomhusserveringar. Ensembler ur Kronobergs regementes musikkår spelade både på lokaler i Växjö och i den närliggande regionen. Som exempel kan nämnas, ”Konsert å Jernvägsrestauranten”, i februari 1892, med en oktett ur musikkåren.¹⁰³ De spelade ”kl. 7 – ½ 11”.¹⁰⁴ I en notis i samma nummer står ”Sedan nu teatern åter står öde, torde publiken observera det goda, musikaliska nöje som här bjudes.” Av en recension i samma nummer framgår att Smittska teatersällskapet spelat på Växjö teater under en period, med sista föreställningen några dagar tidigare. Uppenbarligen fanns det ibland flera evenemang som konkurrerade om publiken. För samma typ av konsert skrevs i pressen ett halvår senare en notis som meddelar att en oktett ur musikkåren spelat på järnvägsrestauranten med ”stort bifall från rätt talrik publik”.¹⁰⁵ I notisen meddelas också att oktetten planerar att ge konserter på järnvägsrestauranten ett par gånger i veckan under hösten och vintern. En förutsättning är dock att konserterna uppskattas mer än de gjort föregående säsong. Av notiserna framgår inte vilken repertoar som spelades. Värt att notera är den långa speltiden, sammanlagt tre och en halv timme.

Ensemblen reste också till andra orter, som följande exempel från hösten 1870 visar.¹⁰⁶ I annonsen meddelades att ”Å Lorentzberg utföres hvarje dag vid middagsserveringen, äfvensom på aftnarna” konsert av en sextett från Kronobergs regementes musikkår. Det anges att konserten börjar ”på middagen” ½ 3 och ”om aftnarna” kl. 7, samt att musiken inställes vid dåligt väder.

Musikkåren hade också många engagemang inom sitt närområde. Spelningar i Ronneby var vanliga på sommaren.¹⁰⁷ Likaså framträdde ensembler ur musikkåren flera somrar i rad i början av 1900-talet på ”Frimurarekällarens sommarrestaurant” i Karlskrona.¹⁰⁸

¹⁰³ Om Järnvägsrestauranten, se Josefine Ahlqvist, *Gamla Domprostgården i Växjö* (Växjö: Länsstyrelsen i Kronobergs län, 2015).

¹⁰⁴ *Smålandsposten* (26 februari 1892).

¹⁰⁵ *Smålandsposten* (9 september 1892).

¹⁰⁶ *Förposten* (10 september 1870).

¹⁰⁷ *Smålandsposten* (18 maj 1898).

¹⁰⁸ *Blekinge-kuriren* (24 augusti 1901); *Blekinge-kuriren* (4 juni 1902); *Blekinge-kuriren* (13 november 1903).

Genomgången av spelningar under perioden visar att Kronobergs musikkårs relation till civilsamhället tycks ha varit självklar. Deras framträdanden förekommer kontinuerligt under flera decennier. En regelbundenhet över året kan man skönja, med stora konserter för pensionskassan i maj som ett tydligt exempel och deltagande vid basarer och välgörenhetstillställningar i samband med julhelgerna som ett annat. Musikkåren tog alltså kontinuerligt del i det civila samhällets evenemang och bidrog till att forma dem.

Utöver regelbundna framträdanden i Växjö och dess närområde reste sextetter och oktetter också i ett större område. För att dessa spelningar skulle kunna bli av behövde vissa förutsättningar vara uppfyllda. Det behövde finnas upparbetade kontakter mellan musiker och arrangörer. Som framgått ovan var orkesterledarna viktiga för kontaktskapandet och därmed också för cirkulationen av både musiker och repertoar. Dessutom behövde det vara möjligt att resa mellan orterna på en rimlig tid. Detta blev möjligt genom utbyggnaden av järnvägen.

Följande orter besöktes av ensembler ur musikkåren under perioden 1860–1905:

- Halmstad 1866
- Göteborg 1870
- Värnamo 1875
- Järnvägsinvigning Växjö – Klavreström 1895
- Ronneby 1898
- Karlskrona 1901, 1902, 1903

De besökta orterna fick alla tillgång till järnväg under dessa decennier.¹⁰⁹ Västra stambanan mellan Stockholm och Göteborg invigdes 1862. Södra stambanan, från Malmö via Nässjö till Falköping byggdes under samma tid och var klar 1862. Vid Falköping fanns anknytning mellan de båda stambanorna. Mellan Växjö och Alvesta byggde ett privat järnvägsbolag en bana i anslutning till stambanan, den var klar 1865. Halmstad respektive Värnamo tycks inte ha haft järnväg

¹⁰⁹ Uppgifterna om järnvägens utbyggnad hämtad från ”Järnväg”, *Nationalencyklopedin*, (hämtad 2024-01-17). <http://www-ne-se.proxy.lnu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/järnväg>. Om järnvägarna runt Växjö, se P. G. Vejde, *Växjö stads historia 1863–1942* (Växjö 1942), 63–69.

Järnvägsrestaurangen, Växjö, omkring 1915. Trädgårdsserveringen med musikpaviljong. Foto: Carl Oscar Lindquist. Smålands Museums samlingar i digitaltmuseum.se.

förrän 1877 eller senare. Järnväg mellan Växjö – Karlskrona öppnades 1874, förbindelse till Ronneby tycks ha funnits från 1889. Järnvägen mellan Växjö och Evedal öppnade 1895 och sträckan ingick i järnvägen mellan Växjö och Västervik.

Flertalet av orterna fick alltså järnvägsförbindelse redan från 1860-talet och kunde nås med järnväg hela vägen från Växjö från 1865. För resa till orter som fick järnväg senare, som Halmstad respektive Värnamo, fanns ändå möjligheten att göra en större del av resan med järnväg till en närliggande ort.

Den stora betydelsen av järnvägens etablering för musikspridningen runt om i landet är viktig att framhålla. Det var inte bara musiker ur Kronobergsregementets musikkår som reste till andra orter, utan oktetter ur andra musikkårer reste på samma sätt och hade en stor betydelse för musikspridningen i landet.

Sammanfattning – militärmusikkåren i samhället

De tre aspekter som varit i fokus i kapitlet: institutionens betydelse, de materiella förutsättningarna och cirkulationen, har visat sig ha nära kopplingar till varandra. Kronobergs regementes musikkår var sedan 1760-talet en del i landets militära organisation. Genom decennierna förändrades visserligen villkoren för musikkåren, och inte minst under 1800-talet var förändringarna stora, men det fanns hela tiden en kontinuitet i musikutövningen. Även i ekonomiskt besvärliga tider fanns resurser för att anställa musiker och behovet av musiker i båda signal- och harmonimusik fanns kontinuerligt under hela tidsperioden. Utan institutionens styrka hade de materiella förutsättningarna för musikverksamheten inte funnits. De materiella förutsättningarna var i sin tur nödvändiga för att det skulle vara möjligt för regementena att anställa fältmusikanter.

För den enskilde musikern innebar anställningen som fältmusikant en möjlighet att få betalt för sitt arbete som musiker och att få erfarenhet och förkovra sig inom yrket. Den korta tjänstgöringstiden varje år medförde möjligheter för musikerna att ta andra jobb, men förstås också kravet på annan inkomst för att kunna försörja sig.

Cirkulationen för musikerna mellan olika musikkårer vid olika orter och kanske framför allt mellan musikkårer och Hovkapellet i Stockholm är i viss mån känd sedan tidigare, men får ytterligare stöd i denna undersökning. Flera av musikerna i Kronobergs musikkår rörde sig inom allt större områden, något som rimligen också måste gälla för musiker i andra delar av landet. För cirkulationen måste järnvägens utbyggnad ses som central. Denna aspekt är också känd sedan tidigare, men mer översiktligt och inte så konkretiserad som den här studien visar. Just möjligheten att förflytta sig mellan orter i den utsträckning som järnvägen medförde innebar ständiga kontakter mellan orter i olika delar av landet. Det innebär en alltmer omfattande kommunikation mellan olika platser och regioner i landet (och förstås även utanför landets gränser), en kommunikation som inte bara går i en riktning, från storstad till landsort, utan också i motsatt riktning, med införsel från landsorten till storstaden av musiker och repertoar. I detta sammanhang måste också orkes-terledarna framhållas. De hade en stor betydelse för kontinuiteten

genom sina långa verksamhetsperioder och de var viktiga förmedlare av repertoar och av kontakter med andra orter.

De tre orkesterledarna belyser också den intressanta relationen mellan individ och struktur. Medan institutionen står för strukturen, som ger ramarna för verksamheten, blir orkesterledarna starka individer, som agerar inom dessa strukturer och ofta har stor betydelse för utvecklingen av institutionen.¹¹⁰ De hade dessutom flera roller i musiklivet, både som militärmusiker, skolmusiker och kyrkomusiker. Att få till ett musikliv i en stad med omkring 6 000 invånare, som Växjö var runt 1860, måste ha krävt samarbete mellan kyrkans musiker, skollärare och musikerna i militärmusikkåren.

Institutionen, anställningsvillkoren och cirkulationen samverkar hela tiden med varandra, de förutsätter och påverkar varandra. Även om det här enbart är Kronobergs regementes musikkår som uppmärksammas är det rimligt att anta att samma förhållande gäller för andra regementen i landet under 1800-talet. I det avseendet är det alltså inte någonting speciellt regionalt med Kronobergs regemente, utan tvärtom bör det ses som ett typiskt indelt regemente i Sverige under 1800-talet. Militärens organisation från 1820 och framåt omfattade hela nationen och hade en uttalad ambition att skapa ett "enhetligt Sverige". Möjligheten till cirkulation blir allt större under artonhundratalets lopp och vi ser att musiker från Kronoberg rör sig i en ökande omfattning. Med musikerna följer också repertoaren, som till största delen inte är regional, knappast ens nationell, utan del i en omfattande, internationell "mellanmusik".

Fanns det alls något regionalt med Kronobergs regementes musikkår? De materiella förutsättningararna, som varierar mellan olika musikkårer och sätter ramarna för vad som kan göras måste ses som en regional förutsättning. Förankringen i geografin, det platsbundna, är också en del av det regionala. För musikerna och publiken är konserterna knutna till en viss plats. Likaså finns en viss del av repertoaren, med "regementsmarschen" som den viktigaste, som en tydlig identifikator för den specifika platsen, musikkåren och publiken. Men därutöver finns förmodligen inte någonting som är lokalt eller regionalt.

¹¹⁰ Se Karin Hallgren, "Writing experiences and thoughts on historiography" i Gunnar Ternhag et al., "Writing Composer Biographies in the Project Swedish Musical Heritage." *Danish Musicology Online* (2016), 55–60, för en diskussion om relationen individ-struktur inom 1800-talets svenska musikliv.

I stället för att vara någonting regionalt och speciellt blir Kronobergs regementes musikkår och dess civila musikverksamhet något nationellt och generellt under 1800-talets andra hälft, någonting typiskt för en indelt musikkår och dess musiker. I detta perspektiv kan man se behovet att uttrycka tillhörigheten till en region, genom att betona det man uppfattar som sin "geografiska identitet" till exempel med en särskild marsch, som ett tydligt tecken på att man verkade inom en nationell och internationell arena.

Källor och litteratur

Källor

Digitala källor

Kungliga biblioteket, Digitaliserade svenska dagstidningar,
<https://tidningar.kb.se/>:

Blekingekuriren

Nya Wexjö-bladet

Smålandsposten

Smålandspostens veckoblad

Vårt land

Krigsarkivet, i Riksarkivet i Täby (depå: Arninge), SE/KrA/0023
Generalmönsterrullor 1660–1887 (digitaliserat <https://sok.riksarkivet.se/nad?Sokord=SE%2FKrA%2F0023&page=1>).

Krigsarkivet, i Riksarkivet i Täby (depå: Arninge), Åke Edenstrands
samling. Med kommentarer om tillkomst och innehåll.

<https://sok.riksarkivet.se/?Sokord=åke+edenstrand&EndastDigitaliserat=false&AvanceradSok=False&page=1&postid=Arkis+8F6A63A6-2D9F-41D7-8386-268EC76ED88D&tab=post>.

Tryckta källor

Historisk statistik för Sverige. D. 1 Befolkning 1720–1967 (1969). Örebro: Statistiska centralbyrån.

Högberg, Erik (1932). *En kronans musikanter: Minnen från en 51-årig tjänst hos fru Musica*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Underdånigt betänkande och förslag angående harmonimusikens vid armén sammansättning, musikpersonalens organisation samt därmed i sammanhang stående frågor angående aflöning och underhåll m.m. Stockholm, 1903.

Litteratur

- 250: *Kungl. Musikaliska Akademien 1771–2021* (2020). Red. Pia Bygdéus, Torbjörn Eriksson och Erik Wallrup. [Möklinta]: Gidlunds förlag.
- Ahlberger, Christer (2003). *Den svenska staden – vinnare & förlorare*. Riksantikvarieämbetet.
- Ahlqvist, Josefine (2015). *Gamla Domprostgården i Växjö*. Växjö: Länsstyrelsen i Kronobergs län.
- Barlow, Helen (2018). "The British Army and the music profession". Rosemary Golding, red., *The music profession in Britain, 1780–1920: New Perspectives on Status and Identity*. London: Routledge, s. 72–89.
- Dahlstedt, Sten (2007). *Form och funktion: idéer i Musikhögskolans lärarutbildning 1947–76*. Hedemora: Gidlund.
- Edenstrand, Åke (1992). "Civila och militära musiker". I *Musiken i Sverige III. Den nationella identiteten 1820–1920*. Red. Leif Jons-son och Martin Tegen, Stockholm: Fischer & Co., s. 155–174.
- Edenstrand, Åke. "Musikregemente av rang" i *Livgrenadjärregemen-tet i slutet av en epok*. Red. Sven Hellström. Linköping: Kommit-tén för Livgrenadjärregementets historia, 2000, s. 339–385.
- Edenstrand, Åke (2006). "Frans Sjöberg och militärmusiken i Stock-holm" i Sjöberg, Bengt, *I tonernas värld. Frans Sjöberg 1824–1885*. Lidingö: Eget förlag, s. 83–90.
- Edström, Olle (1989). "Vi skall gå på restaurang och höra på musik." Om reception av restaurangmusik och annan 'mellanmusik'. *STM*, s. 77–112.
- Ericson, Lars (1989). "Det indelta regementets ekonomi. Exemplet Södermanlands regementes finanser 1790 och 1840". Ericson, Lars & Gäfvert, Björn (red.), *Med spade och gevär. Rapport från symposium om det militära indelningsverket, Axevalla 1988* (Med-delanden från Krigsarkivet XII), Borås, s. 90–106.
- Ericson Wolke, Lars (2002). *Svenska knektar: indelta soldater, ryttare och båtsmän i krig och fred*. Lund: Historiska media.
- Ericson Wolke, Lars (2023). *Nationens avskum, militärens elit: myt och sanning om de värvade soldaterna i Sverige*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Franzén, Gunnar (1967). "Från roteknektar till värnpliktssoldater" i *Kungl. Kronobergs Regemente under fyra sekel, 1623–1694*. Utg. Kungl. Kronobergs regementes historiekommitté, Växjö, 107–160.

- Gustafsson, Magnus (2016). *Polskans historia. En studie i melodityper och motivformer med utgångspunkt i Petter Dufvas notbok*. Diss. Lund: Lunds universitet, Musikvetenskap.
- Gustafsson, Magnus (1994). "Växjö stads musikhistoria från senmedeltid till andra hälften av 1800-talet" i *Landsbibliotekets gamla samlingar* (Kronobergsboken 1994), red. Jonas Barck, Växjö: Kronobergs läns hembygdsförbund, 79–111.
- Gäfvert, Björn (1989). "Det indelta regementets kontinuerliga verksamhet" i *Med spade och gevär. Rapport från symposium om det militära indelningsverket, Axevalla 1988* (Meddelanden från Krigsarkivet XII), Borås, 81–89.
- Hallgren, Karin (2000). *Borgerlighetens teater: om verksamhet, musiker och repertoar vid Mindre teatern i Stockholm 1842–63*. Diss. Uppsala: Univ.
- Hallgren, Karin (2016). "Writing experiences and thoughts on historiography" i Gunnar Ternhag et al., *Writing Composer Biographies in the Project Swedish Musical Heritage. Danish Musicology Online*, 55–60.
- Hayen, Mats (2017). "Ett hav av omöjligheter. Konkurer för personal vid Kungliga Teatern, 1773–1792" i *Ekonomisk kulturhistoria. Bildkonst, konsthantverk och scenkonst 1720–1850*, red. Klas Nyberg. Stockholm: Kulturhistoriska Bokförlaget, 141–155.
- Kronobergs regemente under 1900-talet* (1996). Red.kommitté Björck m.fl.
- Kungl. Kronobergs Regemente under fyra sekel, 1623–1694* (1967). Utg. Kungl. Kronobergs regementes historiekommitté, Växjö.
- Leijonhufvud, Karl K:son (1915). *Kungl. Södermanlands regementes historia 1771–1915. Andra delen 1816–1915*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Nilsson, Ann-Marie (2017). *Musik till vatten och punsch. Kringssvenska blåsoktetter vid brunnar, bad och beväringsmöten*. Möklinta: Gidlunds förlag.
- Nilsson, Ann-Marie (2005). "Blåsoktett till och från Axevalla hed under indelningsverkets slutfas", i *Frispel: Festskrift till Olle Edström*. Red. Alf Björnberg. Göteborg Univ., 112–133.
- Nilsson, Ann-Marie (2022). "Bleckblåsinstrument i svensk kavallerimusik under 1800-talets början", *STM-SJM* vol. 104.

- Nyberg, Klas, red. (2017). *Ekonomisk kulturhistoria: bildkonst, konsthantverk och scenkonst 1720–1850*. Stockholm: Kulturhistoriska bokförlaget.
- Pihlström, Anton (1938). *Kungl. Dalregementets historia. VI. Avdelningen 1815–1908*. Uppsala.
- Reese Willén, Anne (2014). *I huvudstaden, musiklivets hård: den strukturella omvandlingen av Stockholms offentliga konstmusikliv ca 1840–1890*. Diss. Uppsala: Univ.
- Rehnberg, Mats (1967). *Vad skall vi göra med de blanka gevär?* Stockholm: Nordiska museet.
- Rempe, Martin (2017). "Cultural Brokers in Uniform: The Global Rise of Military Musicians and Their Music". *Itinerario*, vol. 41:2, 327–352.
- Sandahl, Inge (2010). "Kronobergarna. Militärmusiken i Växjöregionen". I *Från Sigfridsmässa till The Ark*, red. Boel Lindberg & Magnus Gustafsson. Växjö kommun & Smålands Musikarkiv/ Musik i Syd, 249–267.
- Sandahl, Inge (1996). "Regementets musik" i *Kronobergs regemente under 1900-talet*, 241–292.
- Sjöberg, Bengt (2006). *I tonernas värld. Frans Sjöberg 1824–1885*. Lidingö: Eget förlag.
- Slavicková, Eva (2000). "Militärkapelle und ihre stellung in dem musikleben des 19. Jahrhunderts: Einfluss der Militärkapelle auf die Olomoucer Musikkultur bis zum Jahre 1918" i *Musicologica olomucensia* 5, 143–154.
- Stolt, Lars C. (2010). *Förbimarsch i parad. Marschmusik som livgivare, traditionsbärare och njutningsmedel*. Visby: Books-on-demand.
- Strand, Sigfrid (1974). *Militärmusikern i svenskt musikliv*. Stockholm: Sohlmans.
- Strand, Sigfrid (1977). "Musikorganisation och musikliv". I *Kungl. Södermanlands regemente under 350 år*. Red. Gunnar Henricson & Nils Ohlsson. Strängnäs, 643–664.
- Stribolt, Barbro (1982). *Stockholms 1800-talsteatrar: en studie i den borgerliga teaterbyggnadens utveckling*. Stockholm: Liber.
- Strömbeck, K. G. & Hofsten, Sune (1974). *Kungliga Teatern i Stockholm: Repertoar 1773–1973*. Stockholm: Operan.
- Tegen, Martin (1955). *Musiklivet i Stockholm 1890–1910*. Stockholm: Monografier utgivna av Stockholms kommunalförvaltning.

- Tegen, Martin (1986). *Populär musik under 1800-talet*. Stockholm: Ed. Reimers.
- Tornhed, Stig, red. (1991). *Smålandsposten: en tidnings 125-åriga historia*, Växjö: Smålandsposten.
- Vretblad, Åke (1977). "Bernhard Crusell i Linköping". I *Bernhard Crusell: Tonsättare, klarinettvirtuos*. Kungl. Musikaliska Akademiens skriftserie nr 21. Stockholm, 169–202.
- Wassberg, Mac (1942). *Bidrag till den svenska militärmusikens historia: studier över fyra seklers militärmusikaliska skeende i Sverige 1600–1900*. Lic. Uppsala: Univ.
- Östling, Johan m.fl. (2022). *Humanister i offentligheten*. Stockholm/Göteborg: Makadam förlag.